

Експорт оборонної продукції та державне планування закупівель: нові можливості для розвитку українського ОПК

■ стислий огляд

Постановою Кабінету Міністрів України від 1 липня 2026 року № 875 затверджено спеціальний порядок здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання. Він діє протягом воєнного стану та шести місяців після його припинення або скасування і доповнює чинну систему державного експортного контролю: положення постанов КМУ № 1807 і № 86 застосовуються в частині, що не суперечить новому Порядку. Новий порядок експорту покликаний спростити вихід українських виробників на зовнішні ринки, водночас зберігаючи пріоритет потреб Сил оборони, контроль кінцевого використання та обмеження щодо критичних товарів і технологій.

8 липня 2026 року аналітичний центр We Build Ukraine спільно з Diia.City Union та ФРУ Дефенс провели круглий стіл «Експорт оборонної продукції та державне планування закупівель: нові можливості для розвитку українського ОПК». Дискусія засвідчила підтримку ідеї контрольованого виходу українських виробників на зовнішні ринки, але водночас виявила низку фінансових, процедурних і правових питань, без уточнення яких практичне застосування механізму може бути ускладненим. Ця записка стисло пояснює запроваджений механізм, узагальнює практичні проблеми, порушені під час круглого столу, та відображає основні позиції й пропозиції його учасників щодо вдосконалення нового порядку, які не обов'язково є офіційною позицією We Build Ukraine.

■ УЧАСНИКИ

У дискусії взяли участь представники:

- Збройних Сил України та РНБО;
- Міністерства оборони України;
- Державної служби експортного контролю;
- Агенції оборонних закупівель;
- Фонду розвитку інновацій;
- державних і приватних підприємств ОПК;
- профільних асоціацій та експертного середовища.

■ ЯК ПРАЦЮЄ НОВИЙ МЕХАНІЗМ

Сфера дії

Спеціальний порядок експорту застосовується до:

- **товарів військового призначення**, які прийняті на озброєння або кодифіковані як предмет постачання;
- **товарів подвійного використання**, що можуть бути використані для розроблення, виробництва та використання товарів військового призначення, прийнятих на озброєння чи кодифікованих;
- **товарів не внесених до списків** товарів військового призначення та подвійного використання, якщо такі товари **прийняті на озброєння або кодифіковані** як предмет постачання;
- **технологій** військового призначення та подвійного використання.

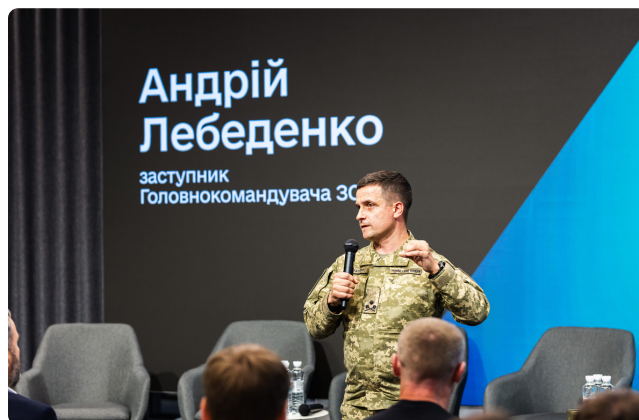
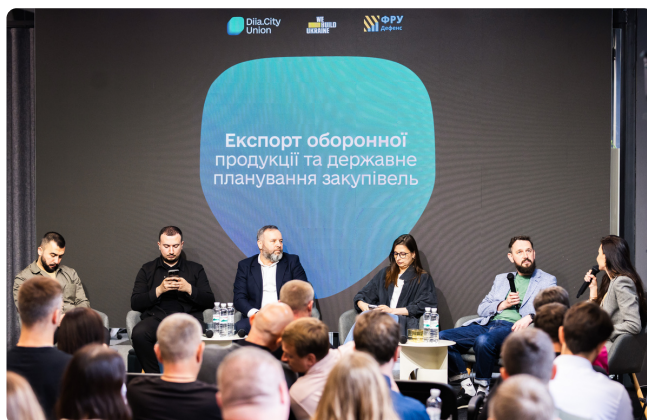
Порядок діє для експорту на суму **від 15 млн гривень**. Цей поріг не поширюється на складові частини та комплектувальні вироби. Дозвіл видає Державна служба експортного контролю (далі - ДСЕК) на підставі зовнішньоекономічного договору або документа про намір здійснити передачу. Експорт продукції, що не відповідає умовам спеціального порядку, та інші міжнародні передачі здійснюються за загальною процедурою, у передбачених законодавством випадках - із залученням Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю (далі - МКВТС).

Хто може експортувати

Постановою КМУ № 875 внесено зміни до постанови КМУ № 838, які спрощують доступ до експорту. Виробникам товарів та власникам прав на технології, які виконують державні оборонні контракти або включені до реєстру виконавців, більше не потрібні окремі повноваження Кабінету Міністрів на експорт. Раніше це був тривалий бюрократичний бар'єр. Базові вимоги профільного закону про державний експортний контроль зберігаються: реєстрація суб'єкта в ДСЕК та ідентифікація конкретного товару.

Процедура та строки

- **До 30 календарних днів** - загальний строк розгляду заяви ДСЕК.
- **Принцип мовчазної згоди:** якщо Міноборони (20 днів для товарів, 10 — для технологій), СБУ, розвідувальні органи чи державні замовники не нададуть відповідь вчасно - передача вважається погодженою.
- У стандартних випадках рішення приймається **без розгляду МКВТС** - лише за результатами міжвідомчого узгодження.
- Заява подається у **паперовій або електронній формі**. Протягом місяця має запрацювати інформаційно-комунікаційна система для повністю електронної подачі.
- Дозвіл також охоплює послуги у формі інструктажу — в обсязі, мінімально необхідному для використання товару.

Географія експорту та безпекові фільтри

Спеціальний порядок застосовується до держав із затвердженого МЗС переліку, сформованого з урахуванням наявності міжнародних договорів або інших двосторонніх документів типу Drone Deal, що стосуються виробництва, постачання, спільної розробки або технологічного обміну щодо безпілотних систем та іншої оборонної продукції. Для запуску механізму потрібні два переліки, вони є обов'язковими для ДСЕК під час розгляду заяв, оновлюються щокварталу та погоджуються МКВТС:

- **перелік держав**, до яких можливі передачі, — формує МЗС за пропозиціями Міноборони, СБУ, СЗР та розвідувального органу Міноборони;
- **перелік критичних товарів і технологій**, експорт яких може загрожувати обороноздатності, — формує Міноборони. Внесення товару до цього переліку є підставою для відмови у дозволі.

Пріоритет потреб оборони України

- Намір Міноборони чи іншого державного замовника закупити товар - **підстава для відмови у дозволі**.
- Виробник може надати **письмові гарантії постачання** для потреб оборони - тоді ця підстава не застосовується.
- Якщо після відмови замовник **за 30 днів не уклав контракт** - та сама підстава не може застосовуватися повторно.
- **Дія дозволу може бути зупинена:** за невиконання оборонних державних контрактів, несплату платежів або на час укладення державного контракту (до 30 днів).

Передача технологій: ліцензійна модель

Технології передаються за моделлю ліцензування - без відчуження виключних майнових прав. Продаж технологій чи відчуження прав потребує розгляду МКВТС. Держава-імпортер надає державні гарантії:

- виробництво лише в обсягах і на умовах договору про використання технології;
- подальша передача, реекспорт чи продаж - лише за попереднім письмовим дозволом Держекспортконтролю;
- передача Україні інформації про всі модифікації та удосконалення продукції.

Плата за дозвіл

За оформлення та видачу дозволу встановлено плату:

- 20% вартості - готові (закінчені) вироби;
- 30% вартості - складові частини;
- 20% - технології. База розрахунку - кількість товарів за ліцензією, за цінами закупівель держзамовників або за оцінкою експерта;
- 20% вартості - передача до третіх держав продукції, виготовленої за переданими технологіями.

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ НОВОГО МЕХАНІЗМУ ЕКСПОРТУ

1. Розмір та авансовий характер плати за дозвіл

Плата у розмірі 20–30% вартості контракту сплачується до прийняття заяви в розгляд — без платіжного документа заява не розглядається. За операцією з експорту товарів вартістю 100 млн грн підприємству потрібно сплатити 20–30 млн грн до подання повного пакета документів. Якщо контракт не передбачає попереднього авансування, це створює значний касовий розрив — і без гарантії, що дозвіл буде видано. Для виробників компонентів ставка 30 % може наблизитися до маржинальності операції або перевищувати її. Особливої уваги потребують операції Build with Ukraine: продукція повертається Україні як військова допомога, однак плата застосовується на загальних підставах. Представники держави визнали чутливість питання для ринку.

2. Правова природа плати та можливість повернення коштів

Учасники порушили питання відповідності плати статті 92 Конституції, за якою податки і збори встановлюються виключно законом. Крім того, при експорті технологій база розрахунку прив'язана до всього ліцензованого обсягу виробництва за цінами державних закупівель, а не до фактично отриманої виручки, що робить передачу технологій економічно недоцільною.

Позиція держави: це адміністративний платіж за видачу дозволу, а не податок чи збір. Порядок повернення сплачених коштів у разі відмови, зупинення чи скасування дозволу наразі не визначений — представник ДСЕК підтвердив відсутність такої процедури.

3. «Мовчазна згода» і розподіл ризиків

Погодження за умовчанням допомагає вкластися у 30-денний строк, але не робить дозвіл остаточно захищеним від перегляду. Якщо після його видачі з'явиться додаткова інформація щодо контрагента, кінцевого використання або порушення умов передачі, дозвіл може бути зупинено або скасовано. За поясненням представника ДСЕК, порушення, виявлені після видачі або скасування дозволу, залежно від обставин можуть спричинити штрафні санкції до 100% вартості операції, а в разі встановлення шкоди національним інтересам — до 150%. Порядок при цьому не передбачає компенсації господарських втрат чи упущеної вигоди експортера, тому скорочення строків фактично супроводжується перенесенням частини ризиків міжнародної передачі на виробника.

4. Пріоритет державних потреб: ризик блокування

Постанова закріплює пріоритет забезпечення Сил оборони: намір Міноборони або іншого державного замовника закупити відповідну продукцію є підставою для відмови у видачі дозволу. Водночас критерії такого наміру — обсяг, строки, джерело фінансування та готовність до контрагування — чітко не визначені. Хоча постанова зобов'язує замовника укласти контракт протягом 30 днів у разі такої відмови, виробники вбачають ризик ситуації, коли експорт заблоковано, а внутрішнє замовлення так і не з'явилося через брак фінансування.

5. Обмеженість сфери дії фаст-треку

Дозвіл на експорт відповідно до поточної редакції охоплює лише інструктаж у мінімальному обсязі. Повноцінне навчання, сервіс і ремонт - особливо спеціалізованими суб'єктами, які не є виробниками виробу (наприклад, школи операторів БПЛА), - окремо не врегульовані та йдуть через загальну процедуру. Розробники та власники конструкторської документації, які залучають контрактного виробника, формально не охоплені порядком — текст оперує поняттям «виробники». Тимчасове вивезення на виставки та демонстрації — етап, що зазвичай передує контракту, — не отримало спрощення і здійснюється за загальною процедурою.

6. Технології, спільні розробки та термінологія

Порядок добре пристосований до ліцензійного виробництва вже наявного кодифікованого виробу. Для спільних R&D-проектів він підходить гірше: не визначено права на новий продукт, створений разом з іноземним партнером, а також режим програмного забезпечення, наборів даних і документації. Варто пам'ятати: доступ нерезидента до креслень чи технологічних даних вважається міжнародною передачею навіть без перетину кордону — з відповідальністю аж до кримінальної. Є й термінологічна неточність. Щодо продукції, виготовленої за кордоном за українською технологією, юридично йдеться про погодження подальшої передачі, а не про «дозвіл на реекспорт». Представники держави підтвердили намір виправити формулювання.

7. Стандарт перевірки контрагентів

Постанова встановлює детальні вимоги до іноземних суб'єктів, зокрема щодо санкцій, бенефіціарних власників і зв'язків із державою-агресором, але не визначає вичерпного переліку документів та глибини перевірки, достатніх для підтвердження належної обачності. Для компаній зі складною структурою власності це створює ризик, що вже після видачі дозволу проведену перевірку можуть визнати недостатньою. Підприємства фактично змушені самостійно здійснювати поглиблений комплаєнс контрагентів, не маючи доступу до закритих державних баз даних. За поясненням ДСЕК, добросовісний експортер, який виконав необхідні перевірки та своєчасно повідомив про нові обставини, не повинен відповідати за дії кінцевого споживача, однак формалізованого стандарту такого захисту наразі немає.

8. Нерівномірний ефект для різних сегментів ОПК

Зміст постанови № 875 свідчить, що спеціальний порядок насамперед орієнтований на безпілотні системи, пов'язані з ними компоненти, технології та інші новітні оборонні рішення, де українські виробники мають бойовий досвід, технологічну перевагу та вищу додану вартість. Для класичних видів озброєння — артилерії, бронетехніки, боєприпасів — механізм може бути менш затребуваним через сформовану міжнародну конкуренцію, нижчу маржинальність і ризик втрати цінової конкурентоспроможності внаслідок додаткової плати у 20–30%. Тому очікуваний ефект постанови доцільно оцінювати диференційовано за сегментами ОПК.

НАПРАЦЬОВАНІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЕКСПОРТУ

Фінансова модель

- Розглянути **перегляд ставок 20% / 30%** до економічно обґрунтованого рівня. Під час обговорення представники держави висловили готовність рухатися до ринково прийнятного розміру плати.
- Опрацювати **зміну моменту сплати**: після отримання авансу за контрактом, після видачі дозволу або пропорційно фактичному виконанню. Пропозиція сплачувати після авансу була озвучена ринком і сприйнята представниками держави як варта розгляду.
- Розглянути встановлення **максимального розміру плати** за дозвіл для великих контрактів.
- Опрацювати **диференціацію ставок за типами продукції**: пільговий підхід для компонентів, класичних видів озброєння з нижчою маржинальністю та операцій Build with Ukraine, продукція яких повертається Україні.
- Для технологій розглянути прив'язку бази нарахування до **фактичних передач або роялті**.
- Визначити **порядок і строки повернення коштів** у разі відмови до видачі дозволу, зупинення або скасування вже виданого дозволу та у випадках, пов'язаних з діями заявника, і у випадках, що від нього не залежать.

Передбачуваність процедури

- Міноборони, МЗС та Міжвідомчій комісії доцільно забезпечити своєчасне затвердження переліків і надати виробникам достатню інформацію про принципи їх формування та наслідки оновлення. Може бути корисним захищений механізм попередньої перевірки, чи є конкретний товар критичним і чи існує підтверджений намір державної закупівлі.
- У разі обмеження експорту через внутрішню потребу варто розглянути можливість зазначення орієнтовного обсягу, строку, джерела фінансування та умов майбутнього контракту. Навіть за неможливості довгострокового контрактнування регулярні прогнози потреб за категоріями продукції підвищили б передбачуваність для виробників.

Розширення сфери дії порядку та усунення прогалин

- Міноборони та ДСЕК доцільно опрацювати поширення спеціального порядку на послуги з навчання, сервісу, ремонту й технічної підтримки, у тому числі для спеціалізованих суб'єктів, які не є виробниками базового виробу, а також уточнити умови участі розробників і власників прав, що залучають контрактних виробників.
- Мінекономіки та ДСЕК варто розглянути спрощену процедуру тимчасового вивезення продукції на виставки, демонстрації та випробування — зокрема через інформування замість повного міжвідомчого погодження або встановлення скороченого строку розгляду.
- Доцільно усунути термінологічну неузгодженість щодо «дозволу на реекспорт» продукції, виготовленої за кордоном за українською технологією, передбачивши погодження її подальшої передачі, а також узгодити пункти 12–13 Порядку щодо документів, які підтверджують вартість, прямо включивши поряд із висновком експерта звіт про оцінку майна.
- Міноборони та ДСЕК доцільно напрацювати типові умови ліцензійних угод і підходи до спільних R&D-проектів, у яких кінцевий продукт ще не кодифікований, зокрема щодо прав на базову технологію та нові розробки, програмного забезпечення, даних, удосконалень і порядку передачі відповідної інформації Україні.

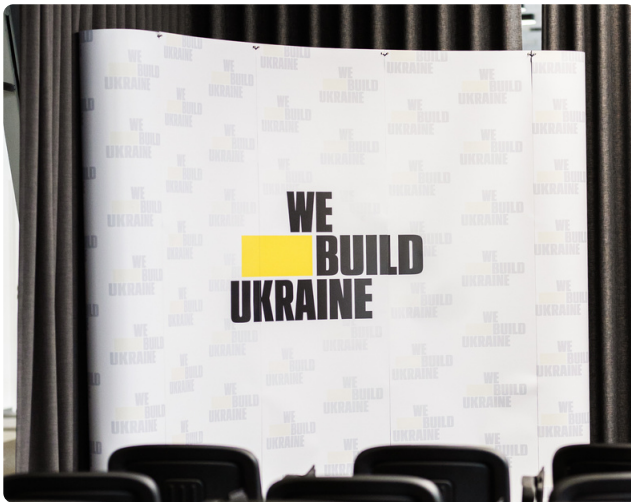
Роз'яснення та цифровізація

- ДСЕК спільно з Міноборони доцільно підготувати практичні роз'яснення і типові пакети документів для готових виробів, компонентів, технологій, ліцензійного виробництва та пов'язаних послуг. Особливої уваги потребують стандарт перевірки контрагентів, застосування погодження за умовчанням, підстави зупинення і скасування дозволу та статус уже відвантаженої продукції.
- Прискорення впровадження інформаційно-комунікаційної системи (робоча назва - Export Link), могло б, зокрема, забезпечити електронне подання, відстежування статусу заявки в реальному часі, автоматизувати перевірку санкційних списків.
- Також доцільно визначити єдиний канал подання пропозицій і запитів через профільні асоціації та запровадити постійний майданчик координації з ДСЕК, РНБО, АОЗ, МОУ і виробниками для аналізу перших заяв та підготовки змін за результатами практичного впровадження експортного фаст-треку.

ВИСНОВОК

Постанова № 875 створює окрему рамку для контрольованого виходу українських виробників оборонної продукції на зовнішні ринки. Визначений 30-денний строк, погодження за умовчанням та скасування вимоги щодо окремих урядових повноважень для визначеного кола виробників можуть скоротити тривалість процедур і розширити можливості міжнародного виробничого та технологічного партнерства.

Водночас практичний ефект нового порядку залежатиме не лише від швидкості розгляду заяв. Попередня плата у розмірі 20–30% вартості товарів, неврегульованість її повернення, нечіткі критерії внутрішньої потреби, відсутність стандарту перевірки контрагентів і прогалини щодо послуг, контрактного виробництва та спільних розробок можуть обмежити коло операцій, для яких фаст-трек буде економічно та юридично прийнятним. Найбільший потенціал механізм, імовірно, матиме у сегментах безпілотних систем та інших високотехнологічних рішень, тоді як для продукції з нижчою маржинальністю фінансові умови можуть стати істотним бар'єром.

Тому постанову доцільно розглядати як початкову робочу рамку, що потребуватиме налаштування за результатами перших заяв. Пріоритетними напрямками є уточнення фінансової моделі, усунення нормативних неузгодженостей, стандартизація комплаєнсу та забезпечення постійного зворотного зв'язку між державними органами й галуззю. Без такого доопрацювання процедура ризикує залишитися вузьким інструментом для окремих високомаржинальних операцій; за умови своєчасного коригування вона може стати дієвим механізмом залучення інвестицій, розвитку виробничих спроможностей і зміцнення обороноздатності України.

Матеріал створено аналітичним центром We Build Ukraine за підтримки Фонду «Аскольд і Діп», що адмініструється ICAP Єднання в межах проекту «Сильне громадянське суспільство України – рушій реформ і демократії» за фінансування Норвегії та Швеції. Зміст публікації є відповідальністю аналітичного центру We Build Ukraine та не є відображенням поглядів урядів Норвегії, Швеції або ICAP Єднання.